

Татјана БЕЧАНОВИЋ*

ПРОЦЕС СИМБОЛИЗАЦИЈЕ У БУЛАТОВИЋЕВОМ РОМАНУ *GULLO GULLO*

Апстракт: У раду ћемо се бавити амбивалентним и карневализованим језиком симбола у роману *Gullo Gullo*, који је заснован на активирању углавном арбитрарних симболичких знакова, преузетих из одређених културних и цивилизацијских система, и на врло развијеној дестијалној и демонолошкој симболици. У књижевном опусу Миодрага Булатовића симболичка нарација достиже врхунац управо у овом роману, па је моделовање ликова, хронотопа и осталих елемената дијегезиса условљено интертекстуалним механизмима и угрожавањем митолошких принципа, односно интензивним процесом демитологизације.

Под утицајем карневалског кодирања битно се мења семантичко поље симбола, што се одражава и на процес симболизације у целини, па се канонски статус симбола у култури и интертекстуалној комуникацији, у којој они функционишу као чувари традиције и особени мнемонички механизми, подвргава десакрализацији и профанацији, а преко њихове карневализације посредно страда и култура, јер се при том разара узвишеност и светост главних носилаца њеног канона. Управо због основне семиотичке намене и сакралног статуса симбола у култури и традицији, аутор је деструктивну енергију контроверзне и полемичке цитатности, то јест разорну моћ илуминативног дијалога усмерио на њихово профанисање и разграђивање.

У роману *Gullo Gullo* активна су два диспаратна кода: симболички и антисимболички, који се заснива на реализацији тропа, што на синтагматској равни текста ствара знатну дозу напетости јер се вербалне јединице при уланчавању налазе под утицајем оба кода, при чему им се значење, у једној флукуалној семиози, колеба између симболизације и реализације.

Кључне речи: *симбол, симболичка семиоза, интјертјекстјуалностј, parodia sacra, аријевски митј, демитјологјизација, тропјеска, карикашјура.*

У роману *Gullo Gullo* интензивира се оријентација на језик културе, па се у текст уводи цео низ симболичких знакова, који се затим подвргавају разграђивачким поступцима гротеске, метаноје и карневализације, да би тако изобличени, десакрализовани и демитологизовани послужили

---

* Редовни професор на Филозофском факултету у Никшићу

ли као средство за исписивање Нове, реформисане Библије, кодирани на принципу *пародиа саџра*. Цитатни текст који креира нов и неочекиван смисао узимајући туђи текст и његове цитате само као повод за стварање властитих непредвидљивих значења и при том не поступа с културном традицијом као с ризницом вредном опонашања, већ се оријентише на оригинално ауторово искуство или несвакидашњу слику и доживљај света, не уважавајући хоризонт очекивања и културне конвенције којима располаже читалац, спада у категорију илуминативних цитатних текстова, чија је основна тежња да сами себе презентирају и наметну као боље од свих досадашњих.⁵ Роман *Gullo Gullo* као типични презентативни текст у сфери интертекстуалних релација има наглашене десемантизујуће функције које су усмерене на урушавање културног поретка, односно канонизованих семантичких структура, аксиолошких параметара и интерпретативних модела, што значи да је у њему активиран илуминативни тип цитатности. Дакле, десакрализација и демитологизација делују као основни моделативни поступци дијезиса, којима се разоткрива наличје културе и њена скаредност, перверзија и болести, скриване испод дотераног и улепшаног лица историјске истине и званичне религије:

*К. В. Nossack: „Киднајерски и ослободилачки њокреџ Gullo Gullo има за циљ да живоџи и историју, дакле човека и даџум, сџави у њрави однос. Изџубили сџе сваки смисао за њравду, а њочели сџе њричком о њој! Више нико не верује у џомиле књџија, аџлласа, ваших докуменатија. Нашминкали сџе историју, џако да се може сумњаџи у сваки ваш оџис. Gullo Gullo је само једно од диџа којима је кроз време и њросџор њрикраџивано. Прича Gullo Gullo није друџо до њочейџак ревизије, до које је морало доџи. Наша реформација брани основне људске доџме, часџи и истиину, брани их екџилозивом и крвљу, чим ди друџим. Крвљу вашом, нашом, крвљу уоџиџије.“*⁶

Поремећаји фатичке функције културе и сакралног статуса симбола главни су носиоци процеса десемантизације и демитологизације у овом роману, при чему се карневализација, гротеска, карикатура и порнографија користе као основни поступци разграђивања канонизованих културних образаца, односно разарања културне редунданце. Модификације прагматичког аспекта знака, то јест битно измењен однос корисника према знаку и озбиљни поремећаји сакралне функције текста представљају основ поступка *пародиа саџра*, јер аутор у интертекстуалној семиози

⁵ О томе видети у: Дубравка Ораић-Толић, *Теорија циџиџиносџи*.

⁶ М. Булатовић, *Gullo Gullo*, стр. 179–180.

постаје реципијент, чија идеолошка тачка гледишта дефинише однос према прототексту, његовим семантичким структурама и аксиолошким ставовима. Управо стога је у Булатовићевом роману активиран илуминативни тип цитатности јер „свети текст” за овог аутора више није узор достојан опонашања, који чува културну редуванцу у виду схематизованих образаца понашања и устаљених вредносних судова, већ текст чије се семантичке структуре и аксиолошки поредак извргавају руглу, при чему се десакрализација остварује субверзивним стратегијама, као и веома информативним поступком реализације метафоре, симбола и митема, то јест пренесених значења уопште. Пренесена значења су „неприродна”, арбитрарна и производ су деловања сложених културних и семиотичких процеса, стога им аутор супротставља законе природе, огољени и изопачени натурализам, који погубно делује на културне забране и семиотичке конвенције, при чему страдају највернији чувари културе – симболи. Управо због основне семиотичке намене и сакралног статуса симбола у култури и традицији, аутор је деструктивну енергију контроверзне и полемичке цитатности, то јест разорну моћ илуминативног дијалога усмерио на њихово профанисање и разграђивање. У том реверзибилном процесу, он их из сфере пренесеног значења враћа у конкретан, денотативни контекст у коме долази до њихове реализације, што подразумева одбацивање свих потенцијалних пренесених значења и употребе симбола у денотативном, дословном значењу, чиме је разорен њихов семиотички принцип:

*Он (симбол, прим. Т. Б.) се лако издваја из семиотичкој окружења и исто њако лако улази у ново њекстиуално окружење. С њим у вези је и његова суштинска особина да никада не њријада било ком једном синхроним исечку културе, он увек њај исечак њрожима њо верњикали, долазећи из њрошлости и одлазећи у будућности. Памћење симбола увек је њтарије од њамћења његове несимболичке њекстиуалне околине.*⁷ Лотман, Семиосфера, стр. 159.

Симболи, које аутор романа *Gullo Gullo* бира из готово свих познатих симболичких и цивилизацијских поредака у покушају да реконструише и уметнички разори „екуменску” цивилизацију, нашли су се у врло агресивном синхроним исечку конзументске културе, чија се прождрљивост устремљује на сакралне знакове и срзава их у блато „чоколадне” цивилизације, при чему некомпатибилан културни контекст империјалистичког и дубоко оболелог потрошачког друштва разорно делује на симболе и њихов сакрални статус. Наиме, у роману долази до интен-

⁷ Ј. Лотман, *Семиосфера*, стр. 159.

живне семиотизације и симболичког кодирања вербалне јединице чоколада, која се посебним наративним и симболичким стратегијама производи у симбол, креиран да означи испразност потрошачког друштва, конзументске цивилизације и њене незаситости,⁸ тако да је чак и најслађи производ империјализма усмерен на десемантизацију западноевропске културе и њеног вредносног система.

Интертекстуалност делује као кључни мнемонички механизам културе, који чува творевине колективног памћења и генерира симболе, чија је интерпретација могућа једино захваљујући културном и симболичком контексту:

Симболе као посебне знакове у односу на индексне и иконичке знакове одликује везаност за симболички поредак... Они се могу разумети тек кад су укључени у симболички поредак, тј. кад су доведени у везу са другим симболима.⁹

Дакле, симболи се ослањају на постојање колективног, филогенетског памћења и без њега се не могу успоставити, при чему је интертекстуалност, а посебно комуникација текстова на дијахронијској равни предуслов формирања симболичких знакова. На тај начин се различити слојеви културног памћења повезују симболима, што аутору омогућава да реконструише културу и по дубини, захватајући симболе чак из сумерско-вавилонске и староегипатске митологије и симболичког поретка, и по ширини, укључујући у дијегезис бројне културне кодове преко њихових репрезентативних семиотичких јединица, то јест симбола, који сублимирају најзначајније културне црте, односно идентитетске обрасце:

Као важан механизам културног памћења, симболи из једног слоја културе у другом преносе тематике, схеме, сижеа и друге семиотичке формације. Стиални скупови симбола који прожимају дијахронију културе у значајној мери преузимају на себе функцију уједињујућих механизма: они у култури чувају њено памћење о себи самој и тиме јој не дозвољавају да се распадне на изоловане хронолошке слојеве. Јединство основног скупа доминантних симбола и изражност њиховог културног живота у знајној мери одређују националне и ареалне границе културе.¹⁰

⁸ О примарној симболизацији видети у: Т. Бечановић, *Инкарнације и симболи зла у романима Миодрага Булајовића, Људи са четири прста* и, *Gullo Gullo*, у зборнику *Њевошеви дани 2*.

⁹ П. Милосављевић, *Теорија књижевности*, стр. 149.

¹⁰ Јуриј М. Лотман, *Семиосфера*, стр. 159–160.

Управо стога семиотичке јединице које функционишу као главни чувари културе, у роману *Gullo Gullo* постају основно средство разарања те исте културе јер се под утицајем гротескног и карневалског кодирања битно мења семантичко поље симбола, што се одражава и на процес симболизације у целини, па се њихов канонски статус у култури и интертекстуалној комуникацији, подвргава скрнављењу и профанацији.

Под снажним утицајем процеса симболизације у роману *Gullo Gullo* долази до реорганизације дијегезиса на који делује антимииметичко начело симболичке редукције као основни моделативни принцип ликова, хронотопа и радње, при чему симбол, његове сложене семиотичке функције и амбивалентна значења постају примарни организациони механизам наративног текста. На тај начин симбол у пуној мери постаје „ген сижеа”¹¹ и носилац архетипског наративног нуклеуса јер генерира елементе сижеа и организује га, при чему симболичко кодирање пресудно утиче на моделовање дијегезиса и намеће се као доминантан процес у роману, због чега вишак информативности настаје управо у симболичкој семиози. Симболичко кодирање наративног текста доводи до крупних промена у структури и организационим начелима нарације: ликови, хронотопи, мотивациони систем, прича, простор и време подвргавају се специфичним правилима симболичке семиозе, под чијим се утицајем трансформишу у комбиноване иконичко-симболичке знакове, чије су миметичке функције озбиљно угрожене. Наиме, наративност текста и сложеност приче се редукују а информативност помера у сферу симболичког значења, коју можемо назвати симболосфером¹². Сама прича (фабула) организована је по тривијалном криминалистичком моделу и готово линеарној темпоралној схеми, тако да наративност Булатовићевог романа *Gullo Gullo* није извор велике количине информативности, али зато ауторова вештина владања симболичким знаковима и интензивно симболичко кодирање представља један од најважнијих естетских квалитета наративне структуре и сталан извор информативности текста. Под наративношћу подразумевамо статус и функције елемената нарације у ужем смислу, као тематско-говорног модуса којим се износе елементи фабуле, а који је у овом Булатовићевом роману угрожен поступком дефабулације, типичним за модерне наративне структуре. Симболосфером пак називамо онај део потенцијалног спектра значења који уређују симболички кодови, јер велика концентрација симболич-

¹¹ Исто.

¹² По аналогији можемо говорити о иконосфери и индексосфери.

ких знакова у наразији покреће процес симболичкиг кодирања, при чему учестало јављање симбола на синтагматској равни текста битно модификује контекст, то јест све елементе књижевне структуре са којима симболи долазе у додир и ступају у комуникацију. Симбол функционише као изасланик других културних епоха и других култура, као подсећање на старе вечне основе културе, а с друге стране, он ступа у активне корелације с културним контекстом и трансформише се под његовим утицајем, при чему се семантичко поље симбола модификује и пуни новим значењима. Смисаони, семиотички потенцијал симбола увек је шири од његове конкретне реализације и он може да ступа у неочекиване везе, мењајући своју суштину и на непредвидив начин деформишући текстовну околину.¹³

Под утицајем процеса симболизације изобличава се и појавни свет, јер се амбивалентни симболички валери веома разуђене симболосфере пројектују и на моделовање предметног света, чији објекти губе самосталност и подређују се симболичком кодирању и бестијализацији, при чему се миметичка и референцијална својства дијегезиса повлаче пред налетом демонолошке фантастике, симболике и егзалтације, коју појачава још и увођење карневалског кода и хипертрофираних релација. Ирационалне и фантастичне слике вредносно се изједначавају са реалним збивањем и постоје паралелно, симултано као потпуно равноправан елемент наративне збиље, а оно што је фантастично, неприродно и несвакидашње приказује се као потпуно обично и реално, при чему се бришу границе између реалности и фантастике у једном истом, дијаболичном универзуму. О том поступку вредносног изједначавања и комбиновања некомпатибилних кодова попут документарног и фантастичног, сведочи и сам аутор: *Трудио сам се да докуменџарно издијнем до фанџасџичноџ, као и да фанџасџичном дам улоџу докуменџарноџ.*¹⁴ Ту своју намеру Булатовић, између осталог, остварује и посредством појединих функција приповедача који увек прецизно дефинише простор, као да жели да нагласи истинитост и документарност збивања, а онда у такав реални, референцијални оквир смешта симболички обојену и гротескно изобличену стварност у којој се егзистенција моделује као дијаболична, поремећена и ишчашена, са низом фантастичних обрта и елемената, па су стога у наразији честе речи које означавају несклад и деформацију, при чему мотивациони систем нужно залази у сферу ира-

¹³ О томе видети у: Ј. Лотман, *Семиосфера*.

¹⁴ Цитирано према: П. Пијановић, *Поетџика џроџеске*, стр. 420.

ционалног, фантастичног и интертекстуалног. Наиме, интертекстуална мотивација сасвим је уобичајена у текстовима произведеним у интензивној међутекстовној комуникацији, а јавља се као последица деловања мотивационих механизма прототекста, одакле се, уз ликове-симболе, преузима и одређена доза мотивације, односно покретачких механизма који регулишу њихово понашање у оквиру прототекста. Реалистички мотивациони системи – психолошки и социјални, засновани су на интензивној комуникацији са стварношћу, па су изразито миметички, док је интертекстуална мотивација антимиетичка јер је усмерена дуж културног памћења и утемељена на залихама значења, које је похрањено у интертекстуалности и цитатном потенцијалу Културе. Ликови-симболи грађени су уз помоћ метатекстуалних низова, који појачавају степен њихове арбитрарности, односно условност значења и поједностављују психолошки профил, тако да се њихове функције и структура могу реконструисати тек уз семантичко оптерећење које доносе из прототекста, то јест одговарајућег симболичког и митолошког поретка. У Булатовићевом роману су активирани два диспаратна кода: симболички и антисимболички, који се заснива на реализацији тропа, што на синтагматској равни текста ствара знатну дозу напетости јер се вербалне јединице при уланчавању налазе под утицајем оба кода, при чему им се значење, у једној флукуалној семиози, колеба између симболизације и реализације.

Булатовићева цитатна полемика довела је до инверзије и метаноје свих традиционалних, редувантних аксиолошких и семантичких структура, што резултира инверзијом класичне алегорезе, која се у овом модернистичком бестијарију трансформише у своју супротност, при чему се поништава пренесено тумачење и намеће буквално, а тај поступак нужно води профанацији светих и узвишених феномена. Митолошке слике, које се могу тумачити једино алегорично и декодирати на основу пренесених, конотативних значења, аутор укључује у ланац стварно-них, документарних збивања и претвара их у равноправне елементе наративне збиље, што резултира профанацијом и банализацијом духовне сфере, односно победом телесног и анималног. Надмоћ телесног над духовним у суштини је антихришћанско начело које је уграђено у саме темеље Булатовићевог дијегетичког универзума, а умеће се у некомпатибилни контекст – семантичке низове преузете из Библије, чиме се пародира и разграђује свети текст. Наиме, у језику симбола ништа не треба схватати дословце, буквално јер је симболички код заснован на пренесеном значању, на сублимацији и одуховљавању, али у роману *Gullo Gullo*

симболи се реализују, огољују и пребацију у сферу профаности, овоземаљског и телесног, у приземност путености. Истргнути из узвишене сфере духа, они постају подложни труљењу и профанацији, а тај поступак аутор користи и у реализацији многих митема. Тако се, на пример, коитос жене са змијом јавља у митологији као симболичка слика, јер је по својим митским функцијама змија господар жена и плодности¹⁵. Међутим, ова митема у роману постаје део приказане збиље, а уз помоћ порнографског жанра, уместо пренесених, симболичких значења, долази до буквалне реализације радње, чија скаредност шокира читаоца:

*И Гудрун сīење, али не од ѿрудова, Гудрун ће ѿоследња роди-
ѿи. Црни удав, Афф Пийѿи, ѿура ѿлаву у Гудрунину расѿуклину ме-
ђу ноѿама, за враѿи ѿа сīеѿнуѿи не моѿу, јер му је и он у уѿироби алѿ-
ске сирѿиѿице која јечи да од обрачуна и расѿилеѿа очекује слободу
или смрѿи, можда обоје заједно. Гудрунине сузе су од сребра, ѿољ-
скоѿ. Можда ће Афф Пийѿи ѿако ѿородиѿи и Павела, и мене, али
ѿо није, с обзиром на временску оскудицу, ѿолико важно.¹⁶*

Дакле, иако симбол представља врхунац духовности и човекове мисаоне активности, змија, најзначајнији симбол у роману, понаша се по правилима профане, овоземаљске сфере, а не узвишене, духовне, у којој она егзистира као веома моћан симбол. Наиме, симболе које је Булатовић затекао у симболичким системима, са већ формираним сублимним и узвишеним семантичким пољем, чији је основни принцип метафора или пренесено значење, аутор подвргава реализацији, која подразумева повратак буквалном, основном значењу, при чему страда њихова светост и духовност, а они се препуштају профанацији и разграђивању. Да би се схватио смисао симбола, треба прећи на план духа, у сферу пренесених, метафоричких значења, али људи-звери, који су у „чоколадној цивилизацији” доживели „инфаркт духа”, изгубили су симболичке и духовне капацитете, па егзистирају срозани у најбаналнију телесност, што беспопшtedно профанише сакралне знакове и митолошке слике. Врло груб и агресиван начин њиховог разграђивања у роману *Gullo Gullo* заснива се, између осталог, и на активирању порнографског жанра, чији вулгарни стил у судару с узвишеном сфером духа разара, демитологизује и демистификује духовност и све њене творевине: симболе, митологију, идеје, идеологију, поезију...

¹⁵ О томе видети: *Рјечник симбола*.

¹⁶ М. Булатовић, *Gullo Gullo*, стр. 222–223.

У књижевном опусу Миодрага Булатовића симболичка нарација достиже врхунац управо у роману *Gullo Gullo*, јер је избор и моделовање ликова, хронотопа и осталих елемената дијегезиса условљен интертекстуалним механизмима и угрожавањем митолошких принципа, односно интензивним процесом демитологизације. Десакрализација и демитологизација делују на организацију дијегезиса разграђујући традицијом успостављене канонске вредности и значења, јер се симболизација и интертекстуалност заснивају на контроверзном типу дијалога и наглашеној презентативној функцији Булатовићевог текста, што резултира инвертовањем свих канонских вредности и традиционалних аксиолошких параметара. При том се разобличавају идеали, идеологеме, метафоре, симболи, легенде, митови, песништво и сви облици пренесеног значења, јер се идеологије служе стилским фигурама и конотативним значењима да упакују своје идеје и продукте духа, али и најбаналније интересе, што представља најгрубљи облик злоупотребе симбола и мита у идеолошке сврхе:

‘Herr Nossak, мислио сам да ћеће ограсији. Сазревали сће, али ѿојрешно. Наивно сће ѿоверовали у лејенду. Поверовали сће у идеале, у мейтафоре. Једном речју, све сће дуквално схваишили. Кад се боље ѿоїледа, на исцјом сће нивоу, менталном и емоционалном, на нивоу неразликовања, са ѿулићима који ће и на оном свейу бији са вама у једној анархисцичкој, бакуњиновској хелији...’¹⁷

Дакле, зрелост је стадијум разликовања мита и стварности, метафоре и метонимије, хаоса и система, разликовање супротности, док је ниво незрелости веровање у идеале, метафоре и митове, које је, као продукте духа, немогуће реализовати у баналној стварности, јер су се такви покушаји увек завршавали трагично, уз велико крвопролиће. Најгрубљи облик злоупотребе мита јавља се у тоталитарним идеолошким системима, нацизму и комунизму, у којима су, у име будућности и футуристичких визија, побијени милиони људи. У роману *Gullo Gullo* уметничким средствима и језиком симбола разоткрива се идеолошка сродност између миленаристичке митологије и тоталитарних политичких покрета, при чему се гротескно изобличавају њихове футуристичке визије, које се остварују искључиво насиљем. На ту повезаност указује се и у научном дискурсу, па Мирча Елијаде анализира миленаристичку основу нацизма и комунизма, идеолошких система који су у Булатовићевом рома-

¹⁷ Исто, стр. 238.

ну уметнички кодирани и подвргнути субверзивним поступцима сатире, пародије, гротеске, карикатуре и карневализације:

Есхатолошка и миленаристичка митологија се у Еуроји у задње вријеме поново појавила у два популарна популарна покрета. Иако се наизглед могу учинити радикално секуларизиранима, нацизам и комунизам ирејуни су есхатолошких елемената; они најављују Крај овога свијета и почетак ере обиља и блаженства.¹⁸

Интертекстуалност је у Булатовићевој нарацији увек контроверзног типа, при чему се агресивним, дисенсним дијалогом, односно илуминативним типом цитатности и наглашеним презентативним функцијама метатекста разарају семантичке структуре и аксиолошки систем прототекста. Такву комуникацију аутор користи и кад је у питању света хришћанска књига, што резултира пародијским кодирањем текста уз активирање хиперболе, карикатуре, порнографије и ироније као доминантних поступака и фигура, при чему несклад између узвишене миленаристичке теме и неадекватних стилских средстава постаје главни извор информативности. Роман се организује као сатира и пародија миленаристичке и аријевске митологије, које су изнедриле западноевропску, „чоколадну” цивилизацију, а на тај начин се, уз помоћ књижевних конвенција и поступака, извргава руглу империјалистички систем друштвених и моралних вредности и критикује изопаченост конзументске аксиологије:

Додуше, постоји швајцарски сјис из XI века, сјис и црџеж су у једном манастиру, где стоји да је Виелфрасс, то јест наш Gullo Gullo, који је био насељавао алпске врелии, весела живоишња, склона забави, хумору. Ми бисмо манастирском сјису додали, и додајемо, да куна није изјубила смисао за сатиру, али крваву и популарну.¹⁹

Пошто се архаични мит о универзалној обнови налази у основи миленаризма и апокалипсе, управо он је на удару илуминативне цитатности, која у Булатовићевом роману разара кључне идеологеме нацизма и комунизма, при чему се аутор немилосрдно обрушио на миленаристичку и есхатолошку митему о новом почетку и победи добра:

¹⁸ Мирча Елијаде, *Аспекти мита*, стр. 75.

¹⁹ М. Булатовић, *Gullo Gullo*, стр. 175.

Спољешњима већ у више наврата наилазимо на исти религијску идеју: овај је Свијет – Свијет Повјесити – нејравичан, одвратан, демонски; срећна околност је да је он у стадијуму њруљења, какав аспиромфе су зајочеле, те тај ситари свијет љуца на свим ситранама; он ће врло брзо пројасити, силе таме коначно ће бити поражене, уз тријумф, добрих – Рај ће се поново обновити.²⁰

У Булатовићевом дијегетичком универзуму све оно што је традиција строго раздвајала, третираола и вредновала као елементе диспаратних семантичких и аксиолошких низова, моделативним механизмима карневализације и гротеске смешта се у исти семантички низ, при чему се укида опозиција између добра и зла, дела и злодела, живота и смрти, етичности и неморала, победе и пораза, мира и рата, светог и профаног, пристојног и скаредног, мушког и женског, десног и левог, стварања и разарања, а збивање се помера тамо негде, с оне стране добра и зла. На тај начин се уметнички реконструише недиференцирано стање првобитне материје пре божанске интервенције и *genesisa*, а свет враћа у неразлученост хаоса из кога се рађа једино смрт. На тај начин разара се дуалистичка концепција света, нуклеус свих митолошких система, и урушава најважнији архетип, који јасно разграничава божански простор добра и светлости од демонског простора зла и таме, чиме су постављени темељи процеса демитологизације у Булатовићевој нарацији.

У модерним митологијама изузетан значај придаје се пореклу, а од свих идеолошких кодова најдаље је у том правцу отишао расистички мит о аријанизму, повремено ревалоризован на Западу, посебно у Немачкој, због чега је радња романа и смештена у претежно германске хронотопе или пак, у европској култури маркирана, западна жаришта фашизма – италијанске и шпанске хронотопе. По аријевској митологији *аријевац истовремено представља, примордијалног људика и љеменишој, хероја, људиној свим врлинама које су обузимале оне који се нису усјели љомириши с идеалом друштвава љроизашлих из револуција 1789. и 1848. године. „Аријевски модел је био узоран и ваљало га је ојонашати у циљу враћања расне, чистоте, физичке снаге, љлеменишости, херојској морала славних и сиваралачких, љочешака.²¹* Стога је лик Курта Бода Носацка грађен као прави симболички знак, произведен у цитатној полемици²² с аријевском митологијом, на принципу карикатурално изо-

²⁰ Мирча Елијаде, *Аспекти мита*, стр. 74.

²¹ Исто, стр. 195.

²² О цитатној полемици видети у: Дубравка Ораић-Толић, *Теорија цитатности*.

бличеног аријевца, деформисаног егземпларног модела, на чију организацију делују истовремено два диспратна кода – симболизација и бестијализација, што резултира успостављањем хибридног знака, који насилно обједињује разнородне елементе – човека, животињу и симбол. Индустриски магнат, *īrdосија* са наглашеном *īенгенцијом дехѿра ѿозиције*, чије је тело, изузетне физичке снаге, обрасло густом длаком права је карикатура аријевског узорног модела који је мететекстуалним низовима повезан са својим „примордијалним претком” Сигфридом, јунаком *Еѿа о Нибелунзима*. Симболички знакови уносе у сиже наративне нуклеусе који се активирају у новом контексту производећи нова значења, али при том чувају залихе старих, прототекстуалних семантичких јединица, чији семиотички потенцијал може да активира читав један симболички или митолошки поредак. Дакле, под утицајем процеса симболизације долази до крупних промена у структури и функцијама наративних и посматрачких инстанци, јер се под утицајем симболичке редукације ограничава унутрашња фокализација и редукују функције психолошке тачке гледишта, чиме се угрожава начело психолошког миметизма:

„Herr Nossack... īтелевизијске īледаоце широм Европе... као и радио-слушаоце... изузетно занима како се осећање с ѿолико ексѿлозива на себи...’

„Ја се уојшће не осећам, камераѿ Доб’, рече Nossack од сѿраха искривљеном новинару Урсу и ѿоледа у камеру: „Зар не знаће да не ѿризнајем ѿсихолоѿију? Као ни иѿторију, ѿихову...’²³

Међутим, с друге стране, ликови-симболи, грађени уз помоћ метатекстуалних низова који појачавају степен ѿихове арбитрарности, могу да активирају читав један културни и цивилизацијски поредак захваљујући семиотичком потенцијалу симболичких знакова. Наиме, симболи делују вертикално кроз културу преносећи наративне схеме и архетипове, при чему функционишу као особене мнемоничке јединице, као нека врста културног имунитета, односно залиха значења против губитка информације због чега представљају један од најстабилнијих елемената културног континуума. Будући да се симбол организује као специфична интертекстуална порука, способна да истовремено активира мноштво текстова који се налазе на различитим слојевима дијахроније, они су носиоци огромног семиотичког потенцијала и енергије, што прожима културу по вертикали преносећи из епохе у епоху наративне

²³ М. Булатовић, *Gullo Gullo*, стр. 198.

нуклеусе. Памћење симбола изузетно је постојано а њихова семиотичка енергија способна је да активира и одређене аксиолошке параметре, што им омогућава да у систему културе делују као моћни чувари колективног, филогенетског памћења и традиције, који се у Булатовићевом роману подвргавају беспошtedном разарању и страдају у карневалском обрачуна са историјом, односно колективном меморијом:

Да, Gullo Gullo једе, ждере, љуца, кад већ хоћеће тако да се изразимо, али он то не чини само зато што ја је природа створила као ждеравца. Gullo Gullo једе да не би љакао, да се не би сећао, с обзиром да је Gullo Gullo једини живи створ у чијем је духу садржано целокујно памћење његовог рода, а делимично и људског рода. Gullo Gullo, да се разумемо, не воли своје памћење, своју очигледну осећајност, Gullo Gullo дакле не признаје психологију. Но, Gullo Gullo никако да се ослободи меморије.²⁴

Управо због тога цитатна звер Gullo Gullo моделује се као антимеријска картица која усисава све слојеве прошлости до цивилизацијског искона да би исписала метатекст Нове, реформисане Библије, у којој су преуређене архетипске релације и параметри, укинуге све опозиције а свет враћен у стање пре *јенесиса* и дожанске интервенције. При том је цитатност, као особени мнемонички механизам којим култура себе записује и памти, у Булатовићевом роману демонски репрограмирана на принципу *стајинус инверсус* и усмерена против себе саме. *Gullo Gullo* је цитатна звер која путује кроз време и прождире канонске текстове у агресивној полемици са Традицијом, а цитатна димензија романа намеће као кључ за разумевање његове високо организоване симболичко-наративне структуре.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бахтин, Михаил: *Проблеми њоетике Достоевског*, Нолит, Београд, 1967.
- [2] Бечановић, Татјана: *Инкарнације и симболи зла у романима Миодрага Булатовића, Људи са чешири љрси и, Gullo Gullo*, у зборнику Његошеви дани 2, Филозофски факултет, Никшић, 2010.
- [3] Булатовић, Миодраг: *Gullo Gullo*, Просвета – Глобус, Београд – Загреб, 1983.
- [4] Елијаде, Мирча: *Аскетски мистицизам*, Деметра, Загреб, 2004.
- [5] Лешић, Зденко: *Теорија књижевности*, Службени гласник, Београд, 2008.
- [6] Лотман, Јуриј: *Семиосфера*, Светови, Нови сад, 2004.

²⁴ М. Булатовић, *Gullo Gullo*, стр. 178.

- [7] Милосављевић, Петар: *Теорија књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997.
- [8] Ораић-Толић, Дубравка: *Теорија књижевности*, Графички завод Хрватске, Загреб, 1990.
- [9] Пијановић, Петар: *Поетика гротеске (приповедачка уметност Миодрага Булатовића)*, Народна књига – Алфа, Београд, 2001.
- [10] *Рјечник симбола*, приредили Ј. Цхевалиер и А. Гхеербрант, Романов, Бања Лука, 2003.

Tatjana BEČANOVIĆ

THE PROCESS OF SYMBOLIZATION IN THE NOVEL BY *GULLO GULLO*
BY MIODRAG BULATOVIC

Summary

In this paper we will deal with the ambivalent carnivalized language of the symbols in the novel *Gullo Gullo*, which is based on the activation of largely arbitrary symbolic characters, taken from certain cultural and civilizational system and the highly developed on the demonic and bestial symbolism. The symbolic narration reaches its climax in the literary work of Miodrag Bulatovic, which results in the modeling characters, chronotope, and other elements diagenesis which depend on the intertextual mechanisms, endangering the principles of mythological or by means of the process of de – mythologisation.

The semantic field of symbols has been significantly changed influenced by the carnival coding which is reflected in the process of symbolization in general, resulting in desacralization and profanation of the canonical status of the symbols in the culture and intertextual communication, where they function as guardians of tradition and the peculiar mnemonic mechanisms. The carnivalization indirectly hurts the culture, because this destroys the majesty and holiness of the major holders of its canon. Precisely because of the basic semiotic purpose and status of religious symbols in the culture and tradition, the author has focused his destructive energy of the controversial and polemic citation, as well as the destructive power of the illuminative dialogue on their profanation and degradation.

Key words: *symbol, symbolic semiosis, intertextuality, apocalypse, Aryan myth, demythologization, grotesque, a caricature*